

แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับการจัดการศึกษา

CONCEPT OF SELF DIRECTED LEARNING WITH EDUCATION MANAGEMENT

อมรรักษ์ สวนชุมพล
Amonlux shounchupon

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

บทคัดย่อ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในบริบทปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้คนต้องมีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อการปรับตัวที่เหมาะสมกับความเป็นโลกาภิวัตน์ การจัดการศึกษาก็เช่นกัน ควรอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเนื้อหา วิธีการเรียน และการประเมินผลควรมีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องเป็นหลักในการคิดริเริ่ม วางแผน ดำเนินการเรียนรู้ และประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกที่คอยแนะนำช่วยเหลือ ส่งเสริม และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตัวเองเท่านั้น ซึ่งแนวคิดนี้ถือเป็นหลักคิดสำคัญของการจัดการศึกษาตามหลักการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันและอนาคต ด้วยการใช้สติปัญญาในการขบคิด แสวงหาความรู้และดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนและสังคมอย่างสร้างสรรค์ตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

ABSTRACT

Under the social, economic, political and cultural changes in the current context. As a result, people need to seek self-knowledge for suitable with the globalization. Including education, Should be based on that belief that everyone has the potential to develop to their own continuous learning content, methods and evaluation should be diversified to suit the needs and nature of the Learner is significant. Learners must be the main initiatives planned learning and evaluate their own learning process. The instructor's role is only to facilitate the recommendations will help encourage and motivate students to learn is operated by myself only. The main idea of this concept is the importance of education by learning principles of self that can help encourage the students to adapt to social change, current and future. Using intelligence to pondering, knowledge pursuit and implementation of self-

learning system. This will lead to the social and creative development based on the principle of Lifelong Learning and Knowledge-based Society sustainable.

คำสำคัญ

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การจัดการศึกษา

บทนำ

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) มาจากแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ที่เชื่อว่า “มนุษย์มีศักยภาพมากพอที่จะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง” โดยมีการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน การวางแผนการเรียน การเลือกหาแหล่งข้อมูล การเลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียน รวมถึงการประเมินผลการเรียน โดยอาจจะได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้ ซึ่ง สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541) ได้อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่า “เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นการเรียนรู้ที่ยอมรับสภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่เคารพในศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งจะตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน โดยการยอมรับว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข” นอกจากนี้ โบริช (Borich, 1992) ยังได้กล่าวว่า “การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนี้ สามารถนำมาใช้เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาและวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการเพิ่มทักษะความรับผิดชอบ การควบคุมตนเอง ความสามารถในการจัดการ และวางแผนเป้าหมายทางการเรียนของตนเอง ส่งผลให้เรียนรู้ได้ดีขึ้นและเกิดเป็นพฤติกรรมที่สังคมให้การยอมรับ” ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบันอย่างแยกไม่ออก ซึ่งผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อการปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือและกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก รวมถึงการแก้ไขและปรับแต่งพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นผู้คิดริเริ่ม วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้อย่างธนาคารเงินฝาก (banking education system) ที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งหมดโดยให้ผู้เรียนมีหน้าที่คล้ายตามและยอมรับเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้เขียนได้แบ่งมิติการอธิบายการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับการจัดการศึกษา ไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

1 การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ จงกามในทางที่ดี ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานของหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ ธรรมชาติของผู้เรียน และการประเมินผลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นจึงถือเป็นเรื่องทั้งศาสตร์และศิลป์ (Science and Art) ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจในมิติของทฤษฎีและการ

ปฏิบัติไปพร้อมกัน โดย บรอกเคทท์ และฮีมสตรา (Brockett & Hiemstra, 1991) ได้สรุปสาระสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไว้ 7 ประการ คือ

1. การนำตนเองเป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวบุคคลทุกคนและในสถานการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดอาจจะมีระดับการชี้นำตนเองมากหรือน้อยต่างกัน

2. ผู้เรียนมีความรับผิดชอบเป็นหลักและเป็นผู้ที่ตัดสินใจจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกี่ยวกับการวางแผน เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติและประเมินผล การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอาจเกิดขึ้นได้ด้วยตัวเองตามลำพังหรือในกลุ่มผู้เรียนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเน้นถึงความรับผิดชอบของบุคคลและเชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์ไม่มีวันหมดลงจะต้องมีอยู่และพัฒนาต่อไป

4. ผู้เรียนมีความเชื่อว่า ผลการเรียนรู้ที่ได้มาจากการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เช่น การจดจำได้เพิ่มขึ้นสนใจ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความสนใจในวิชาการมากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อผู้สอน เป็นต้น

5. กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การอภิปราย การสืบสวน การสัมภาษณ์ การเข้าร่วมการศึกษาเป็นกลุ่มทักษะศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญการใช้คอมพิวเตอร์ การเรียนด้วยตนเอง เป็นต้น

6. ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียน เป็นผู้มีบทบาทต่อการประสบความสำเร็จในการเรียนเพราะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นแหล่งความรู้ที่จำเป็นและเชื่อถือได้ นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน มีส่วนร่วมในการถ่ายโอนการเรียนรู้การสอนและมีส่วนสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความคิดแบบวิจารณ์

7. ผู้เรียนมีความเชื่อว่า การชี้นำตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นวิธีที่ผู้เรียนมีอิสระในการแก้ปัญหากลุ่มคนหลายรูปแบบสามารถชี้นำตนเองในการเรียนรู้ได้ หากผู้สอนให้ความไว้วางใจแก่ผู้เรียนส่วนใหญ่จะทำงานอย่างเต็มที่ และแสวงหาประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงสามารถแก้ปัญหาการเรียนได้ทั้งหมด

และ เซาวลิต ตนานนท์ชัย (2547) ที่ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งที่ควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไว้ 3 ประการ คือ

1. การเสนอเนื้อหาที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการวิเคราะห์หวัจย เพื่อการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาอย่างเหมาะสม โดยควรคำนึงถึงประโยชน์และความสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงของกลุ่มเป้าหมาย

2. การเสนอวิธีเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยคำนึงถึงสภาพของกลุ่มเป้าหมายทั้งเพศ วัย หรือภูมิหลังอื่น ๆ ที่จะส่งผลต่อลักษณะของการเรียนรู้ เนื่องจากกลุ่มคนในวัยทำงานนั้น จะมีข้อจำกัด และความพร้อมต่อการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป

3. การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสามารถวัดและประเมินผล การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสภาพของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งควรมุ่งที่จะเป็นการประเมินความก้าวหน้า หรือประสิทธิภาพของการเรียนรู้มากกว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์วิชาการเพียงอย่างเดียว

จึงเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาตนเองต่อไปได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีมากหรือน้อยต่างกัน โดยเนื้อหา วิธีการเรียน และการประเมินผลการเรียนรู้จึงต้องมีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้เรียนต้องเป็นผู้รับผิดชอบหลักในกระบวนการเรียนรู้ของตน โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก (Facilitator) เท่านั้น ดังนั้น การเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงมีความสำคัญยิ่งในบริบทปัจจุบันที่เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารได้มีบทบาทในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้เรียน จำเป็นต้องรู้จักการคิดริเริ่ม วางแผน รับผิดชอบ และมีหลักคิดที่เป็นเหตุเป็นผลในการเรียนรู้ของตนอย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการปรับตัวและเท่าทันกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและอนาคต

2 การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผู้เรียน

การรับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม วางแผน ดำเนินการเรียนรู้ และประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ของตน โดย สมคิด อิศระวัฒน์ (2541) ได้อธิบายบุคคลที่มีลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่า “จะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะเปิดโอกาสต่อการที่จะเรียนรู้ มีความสนใจในการเรียน ชอบศึกษาค้นคว้า มีความพยายามทำความเข้าใจในเรื่องที่ยาก จัดเวลาที่จะใช้ในการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับตนเอง รู้วิธีการเรียนและรู้แหล่งข้อมูลที่ต้องการ มีความคิดริเริ่ม และเรียนรู้ได้อิสระ มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง รักที่จะเรียน มีความสนุกในการค้นคว้า ประารถนาที่จะเรียนรู้และมีความคิดสร้างสรรค์ มองอนาคตในแง่ดี มีความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มองเห็นว่าปัญหาเป็นสิ่งท้าทายและรู้ตนเองว่าต้องการที่จะเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม สามารถใช้ทักษะหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง” ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้ด้วยการอ่าน การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมการศึกษเป็นกลุ่มทักษะศึกษา การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน การจัดทำโครงการ (Project) และการฝึกสหกิจศึกษา ฯลฯ โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของตนเป็นหลัก จากการศึกษาแนวคิดของ โนลส์ (Knowles, 1975) และ บล็อกเคทท์ และฮีมสตรา (Brockett & Hiemstra, 1991) สามารถสรุปบทบาทของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้ 11 บทบาท ดังนี้

- 1) บทบาทการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนของตนเอง
- 2) บทบาทการตั้งคำถามตามความอยากรู้ อยากเห็น ซึ่งจะนำไปสู่ความต้องการค้นหา

คำตอบ

- 3) บทบาทการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการเรียนของตนเอง
- 4) บทบาทการยอมรับมุมมองสะท้อนกลับจากผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่ต้องปรับปรุงของตนเอง

5) บทบาทการวางแผนการเรียนรู้ของตนเองสามารถร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่นได้

6) บทบาทการเลือกแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียน

7) บทบาทการเลือกใช้วิธีการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง

8) บทบาทการจัดการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้อง

9) บทบาทการดำเนินการเรียนตามแผนที่วางไว้อย่างเป็นระบบและเป็นลำดับขั้นตอน

10) บทบาทการตรวจสอบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการเรียน

11) บทบาทการประเมินผลการเรียนของตนเอง

ทั้งนี้ การที่บุคคลจะมีคุณลักษณะและบทบาทในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ดีนั้น ต้องมาจากการปลูกฝังและบ่มเพาะของครอบครัวและสถานศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งในเรื่องนี้ สมคิด อิศระวัฒน์ (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูของเด็กไทยที่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พบว่า “ลักษณะการเลี้ยงดูที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น บิดามารดา ควรเลี้ยงดูลูกแบบความรัก ความอบอุ่น ความใกล้ชิด สอนให้เป็นคนมีเหตุผล ฝึกลูกให้รู้จักทำอะไรด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ลูกได้ตัดสินใจด้วยตนเอง พ่อแม่ มีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรึกษา รับฟัง โดยไม่ตามใจหรือเข้มงวดกวดขันมากเกินไป ยอมให้บุตรแสดงความคิดเห็นและโต้แย้งได้ แบบอย่างที่ดีให้ลูก เมื่อลูกทำความผิดก็ใช้วิธีตักเตือน ในขณะเดียวกันเมื่อลูกทำถูกก็ชมเชย” ต่อจากนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ควรส่งเสริมและสร้างทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ถูกต้องตามหลักวิชาการโดยการสร้างวัฒนธรรมทางการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างเป็นเหตุเป็นผล การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง มีการให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองตามหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3 การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผู้สอน

การดำเนินการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ดีนั้น ผู้สอนมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ที่คอยแนะนำช่วยเหลือ ส่งเสริม และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและการจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้สอน พบว่า มีความแตกต่างกันในหลายด้าน ซึ่ง สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541) ได้สรุปความแตกต่าง ไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้สอน

การเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้สอน (Teacher Directed Learning)	การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self Directed Learning)
1.ยอมรับว่าผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ยังต้องพึ่งพาผู้อื่น	1.ยอมรับว่าผู้เรียนมีบุคลิกภาพและมีความ สามารถที่จะพัฒนาตัวเองไปสู่การเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นความสามารถดังกล่าว ควรได้รับการพัฒนา
2.มองเห็นว่าประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีอยู่ไม่มีค่าที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนและไม่เทียบเท่าประสบการณ์ของครูหรือของผู้เขียนตำรา ผู้ผลิตอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะเลือกเอาประสบการณ์ไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียน	2.มองเห็นว่า ประสบการณ์ของผู้เรียนมีคุณค่าอย่างยิ่งในการเรียนการสอนเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นแหล่งวิทยาการและผู้เรียนมีความสามารถในเรื่องนั้น
3.มองเห็นว่าผู้เรียนมีระดับความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งต่างๆที่แตกต่างกันสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ดังนั้น ในการเรียนการสอนผู้เรียนจะถูกจัดรวมเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนรู้สิ่งเดียวกัน โดยถือว่าผู้เรียนมีระดับความพร้อมเท่ากัน	3.มองเห็นว่าแต่ละคนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆแตกต่างกันและแต่ละคนมีระดับความพร้อมไม่เหมือนกัน ดังนั้นการเรียนรู้จึงพิจารณาที่เอื้อกับบุคคล
4.มองเห็นว่าผู้เรียนเข้ามาอยู่ในระบบการเรียนการสอนเพราะมุ่งหวังที่จะได้รับความรู้ที่เป็นเนื้อหาและเข้าใจว่าการเรียนรู้ก็คือ การสะสมเนื้อหาและสะสมความรู้ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงแบ่งออกเป็นหน่วยๆตามลักษณะของเนื้อหา	4.มองว่าผู้เรียนเข้ามาเรียนด้วยความพอใจที่จะทำกิจกรรม ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงมุ่งที่การแก้ปัญหาการทำงานให้สำเร็จ
5.มองว่าผู้เรียนเข้ามาเรียนโดยมีแรงจูงใจภายนอกที่เป็นรางวัล เช่น คะแนนใบปริญญาบัตร รางวัลดีเด่นและการลงโทษ	5.มองว่าผู้เรียนเข้ามาเรียนด้วยแรงจูงใจภายใน เช่น ความพอใจ ความต้องการที่จะประกอบกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและต้องการเรียนตามความสนใจ รวมทั้งความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง

ดังนั้น ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด โดยเน้นการใช้ประสบการณ์หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบการเรียนรู้ตามความพร้อม ความสนใจ ความอยากรู้ และการนำไปใช้ประโยชน์ของแต่ละคนเป็นหลัก ทั้งนี้ จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัย ของ สเคเจอร์ และเดฟ (Skager & Dave, 1977), โนลส์ (Knowles, 1980), คณาพร คมสัน (2540), สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541) และพจนา ทรัพย์สมาน (2549) สามารถสรุปบทบาทผู้สอนตามแนวคิดแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้ 4 บทบาท ดังนี้ คือ

1. บทบาทในการวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของผู้เรียน พร้อมด้วยการศึกษาพื้นฐาน ความรู้ของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เมื่อพบว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ไม่พอ ผู้สอนจะทำการสอนพื้นฐานเพิ่มเติมให้ก่อนที่เข้าเรียนต่อไปเป็นการเตรียมตัวให้ผู้เรียนมีความ

พร้อมที่จะเข้าเรียนมากขึ้น รวมทั้งสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนให้เห็นคุณค่า ประโยชน์ของการมาเข้าเรียน เพื่อการเรียนรู้ของตนเองให้มากขึ้น

2. บทบาทในการวางแผนการเรียนรู้ โดยผู้สอนจัดเตรียมแบบบันทึกแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละรายบุคคลได้บันทึกแผนการเรียนรู้ของตนเองนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการตามกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้วางไว้ตามลำดับขั้นตอน เช่น เนื้อหา แหล่งวิทยาการ วิธีการเรียน กิจกรรมการเรียน และการประเมินผล เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้สอนและผู้เรียนต้องวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร

3. บทบาทในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนตามแผน การเรียนของตนเองที่ได้เขียนไว้ ผู้สอนมีหน้าที่อำนวยความสะดวกต่อผู้เรียน จัดเตรียมสื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องหากผู้เรียนพบปัญหาอุปสรรคในขณะร่วมกิจกรรม ให้ผู้เรียนเขียนปัญหาเหล่านั้นลงในบันทึกส่วนท้ายของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ ผู้เรียนมีความสุข เพราะได้เรียนรู้ตามที่ตนได้วางแผนไว้ นับว่าเป็นประสบการณ์ตรง เพราะผู้เรียน มีทักษะในการคิด แสวงหาความรู้ และมีโอกาสได้ปฏิบัติจริง

4. บทบาทในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยผู้สอนมีหน้าที่ในการกำหนดเกณฑ์ตัดสินใจ และนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไปสร้างเป็นความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียน

การที่ผู้สอนจะดำเนินจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองรูปแบบใดนั้น มิได้มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว หากแต่จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนให้มากที่สุด ผู้สอนเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในเรื่องของการสร้างบรรยากาศทางการเรียนที่ดี มีการร่วมวางแผนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน มีการคอยไต่ถามหรือให้คำปรึกษาเมื่อผู้เรียนต้องการ มีการใช้กระบวนการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่น การกำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตของเนื้อหาที่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมาย การออกแบบวิธีการเรียนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และการกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลที่คำนึงถึงความก้าวหน้าหรือประสิทธิภาพของการเรียนรู้ควบคู่กับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ รวมถึงมีการนำเสนอหรือแนะนำเนื้อหา วิธีเรียน การวัดและประเมินผลที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การใช้เรียนเอกัตบุคคล การใช้สัญญาการเรียนรู้ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำเร็จรูป การใช้โครงการเรียน และการใช้ชุดการเรียน ทั้งนี้ การทำสัญญาการเรียนรู้ (Learning Contract) โดยกำหนดให้ผู้เรียนเป็นผู้ระบุการเรียนรู้ของตน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ถือเป็นวิธีการหรือเทคนิคสำคัญประการหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อันเปรียบได้กับเป็นเครื่องมือในการวางแผนและสร้างข้อตกลงระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนที่เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 2 ตัวอย่างสัญญาการเรียนรู้ (Learning Contact)

จุดมุ่งหมาย	เนื้อหาการเรียนรู้	แหล่งวิทยาการ / วิธีการ	หลักฐาน	การประเมินผล

สรุป

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้วิเคราะห์ กำหนดความต้องการ กำหนดจุดมุ่งหมาย วางแผนการเรียนรู้ เลือกหาแหล่งข้อมูล เลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงประเมินผลการเรียนด้วยตนเองโดยอาจจะได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้ การจัดการเรียนการสอนควรเป็นการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพในการเรียนรู้ของตนให้ได้มากที่สุด มีเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย ตรงกับความต้องการของผู้เรียนโดยในกรอบของวัตถุประสงค์รายวิชาและหลักสูตร ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมจากครอบครัวและสถานศึกษาให้มีลักษณะรักที่จะใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของตนเอง และมีเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยผู้สอนมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ในการช่วยให้ผู้เรียนได้ขบคิด ใช้วิจารณญาณ แก้ปัญหา และหาเหตุผลด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังในบริบทปัจจุบันที่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งการเรียนรู้ผ่านทางระบบเครือข่าย Internet สามารถทำได้สะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจและสร้างทักษะกระบวนการเรียนรู้ เช่น การกำหนดจุดมุ่งหมาย ขอบเขตของเนื้อหา วิธีการเรียน แหล่งเรียนรู้ รวมถึงเกณฑ์การวัดและประเมินผลด้วยตัวเองอย่างเป็นระบบ ก็จะช่วยการเรียนรู้นั้นเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based Society) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- คณาพร คมสัน. (2540). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในการอ่านภาษาอังกฤษ เพื่อความเข้าใจสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชาวลิต ตานานนท์ชัย. (2547, 17 มีนาคม). การเรียนรู้ด้วยตนเอง: การเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ.
- พจนา ทรัพย์สมาน. (2549). การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด อิสระวัฒน์. (2541, กรกฎาคม – ตุลาคม). การเรียนรู้ด้วยตนเอง : กลวิธีสู่การศึกษาเพื่อความสมดุล. วารสารครูศาสตร์. 27(1): 35-38.
- สมคิด อิสระวัฒน์. (2542). ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของไทยซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง.

- กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. (2541). **เทคนิคการสอนแนวใหม่**. กรุงเทพฯ: กรมศึกษานอกโรงเรียน.
- Brockett, R.G.; & Hiemstra, R. (1991). **Self-directed in Adult Learning: Perspective on Theory, Research, and Practice**. New York: Routledge.
- Borich, D. (1992). **Effective Teaching Methods**. 2nd ed. New York: Macmilland Publishing Company.
- Knowles M.S. (1975). **Self-Directed Learning: A Guide for Learner and Teachers**. Chicago: Association Press.
- Knowles M.S. (1980). **The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy**. Engwood Cliff, New Jersey: Prentice Hall Regents.
- Skager, R.; & Dave, H. (1977). **Curriculum Evaluation for Lifelong Education**. Oxford: Pergamon Press.